

17.6.2005

2762/4/03

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Ilkka Rautio

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Mikko Eteläpää

KOTIETSINNÄN EDELLYTYKSET

1

KANTELU

A pyysi 27.11.2003 päivätyssä sähköpostitse lähettämässään kirjeessä oikeusasiamiestä tutkimaan B:n kihlakunnan poliisilaitoksen poliisimiesten menettelyä häntä koskevan epäillyn huumausainerikoksen tutkinnassa 3.9.2003.

A:n arvostelu kohdistui hänen työpaikalleen tehtyyn kotietsintään - - -.

Kotietsinnän osalta A arvosteli sitä, että poliisi teki kotietsinnän vain hänen työpaikalleen; ei esimerkiksi A:n asuntoon tai autoon. A:n mukaan työpaikalle tehty kotietsintä aiheutti hänen työpaikkansa menetyksen.

- - -

3

RATKAISU

3.1

Kotietsintä työpaikalla

Tapahtuma-aikaan kotietsinnän edellytyksistä säädettiin pakkokeinolain 5 luvun 1 §:n 1 ja 2 momenteissa seuraavasti:

"Jos on syytä epäillä, että on tehty rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi kuukautta vankeutta, saadaan rakennuksessa, huoneessa taikka suljetussa säilytyspaikassa tai kulkuneuvossa toimittaa kotietsintä takavarikoitavan esineen löytämiseksi tai muutoin sellaisen seikan tutkimiseksi, jolla voi olla merkitystä rikoksen selvittämisessä. Kotietsintä saadaan toimittaa myös, jos selvitettävänä ovat yhteisösakon tuomitsemiseen liittyvät seikat.

Muun kuin rikoksesta todennäköisin syin epäillyn luona saadaan kotietsintä toimittaa ainoastaan silloin, kun rikos on tehty hänen luonaan tai epäilty on siellä otettu kiinni taikka muuten erittäin pätevin perustein voidaan olettaa, että etsinnällä saatetaan löytää takavarikoitava esine tai muutoin saada selvitystä rikokseen."

Kaikkia pakkokeinoja koskevasta suhteellisuusperiaatteesta säädetään pakkokeinolain 7 luvun 1 a §:ssä, jonka mukaan pakkokeinolaissa tarkoitettuja

pakkokeinoja saadaan käyttää vain, jos pakkokeinon käyttöä voidaan pitää puolustettavana ottaen huomioon tutkittavana olevan rikoksen törkeys, rikoksen selvittämisen tärkeys sekä rikoksesta epäillylle tai muille pakkokeinon käytöstä aiheutuva oikeuksien loukkaus ja muut asiaan vaikuttavat seikat.

Saadun selvityksen ja lisäselvityksen mukaan A:ta epäiltiin huumausainerikoksesta. Hänet otettiin kiinni kotoaan 3.9.2003 ja hänen antamansa selvityksen perusteella hänen asuntoonsa tehtyyn kotietsintään ei ollut tarvetta. Sen sijaan A:n työpaikalle tehtiin kotietsintä komisario C:n määräyksestä sen vuoksi, että poliisilla oli tiedossaan, että A oli hankkinut huumausainetta henkilöltä, joka oli aikaisemmin ollut saman työnantajan palveluksessa kuin A. Poliisilla oli selvityksensä mukaan syytä epäillä, että A:n työpaikalta löytyisi A:n hankkimaa huumausainetta. Selvityksen mukaan poliisi otti ennen A:n työpaikalle tehdyn kotietsinnän suorittamista yhteyttä A:n työnantajayhtiön turvallisuuspäällikköön. Kotietsintä ajoitettiin poliisin mukaan lounasaikaan, jolloin A:n työpisteessä ei ollut muita työntekijöitä.

A:n epäiltyä rikosta koskevan tutkintailmoituksen mukaan kysymys olisi ollut kahden ekstaasitabletin "tilaamisesta", joita A ei kuitenkaan saanut haltuunsa. Selvitysten mukaan se henkilö, jolta A oli yrittänyt em. ainetta hankkia ja joka oli ollut aiemmin saman työnantajan palveluksessa kuin A, oli epäiltynä törkeästä huumausainerikoksesta, joka käsitti huomattavasti suuremman huumausainemäärän välittämisen. Selvitysten mukaan poliisilla oli tarkoitus selvittää A:n osuutta asiaan.

Vaikuttaa siltä, että poliisi on epäillyt A:ta jostakin muustakin ja vakavammasta huumausaineisiin liittyvästä rikoksesta kuin mitä on kirjattu A:ta koskevaan tutkintailmoitukseen. Sisäasiainministeriön poliisiosaston lausunnon mukaan kaikkia käytettyjen pakkokeinojen perusteita ei ole mahdollista tyhjentävästi kirjata esitutkintavaiheessa esimerkiksi pakkokeinojen käytöstä laadittaviin pöytäkirjoihin.

Kotietsinnän muodolliset, tutkittavan rikoksen rangaistusmaksimista riippuvat edellytykset asiassa ovat sinänsä täyttyneet. Tutkintailmoitukseen kirjatus huumausainerikoksen rangaistusmaksimi on rikoslain 50 luvun 1 §:n mukaan kahden vuoden vankeusrangaistus. A:lle on sittemmin annettu rangaistusvaatimus huumausaineen käyttörikoksesta (jota koskeva syyte on tosin käräjäoikeudessa hylätty A:n vastustettua rangaistusvaatimusta), jonka rangaistusmaksimi rikoslain 50 luvun 2 a §:n mukaan kuuden kuukauden vankeusrangaistus.

Totean laillisuusvalvonnassa vakiintuneesti katsotun, että epäillyn työpaikalla esim. työhuoneessa tai työpisteessä tehty kotietsintä on "epäillyn luona" tehtävä kotietsintä eli tällaiseen etsintään sovelletaan pakkokeinolain 5 luvun 1 §:n 1 momenttia.

Kysymykseksi siis jää, onko A ollut laissa tarkoitettulla tavalla kotietsinnän perusteena pidetystä rikoksesta todennäköisesti epäilty ja onko poliisilla ollut asiassa pakkokeinolain 5 luvun 1 §:n 1 momentin mukaiset muut edellytykset

(kotietsintä takavarikoitavan esineen löytämiseksi tai muutoin sellaisen seikan tutkimiseksi, jolla voi olla merkitystä rikoksen selvittämisessä) kotietsinnän toimittamiselle sekä onko toimenpide ollut perusteltu suhteellisuusperiaate huomioon ottaen. Pakkokeinon lainmukaisuuden arviointi on tehtävä näiden kaikkien seikkojen kokonaisarviona.

Todennäköiset syyt ja kotietsinnän tarkoitus

Pidän selvänä, että asiassa on ollut todennäköisiä syitä epäillä A:ta niiden kahden ekstaasi tabletin hankkimisyhteydestä, josta hän on tutkintailmoituksen mukaan itsekin kertonut. Mielestäni todennäköisyysarviossa ei ole tältä osin arvostelemista, vaikka käräjäoikeus on sittemmin katsonutkin, että A:n mainittu toiminta ei rikoksen tunnusmerkistöä täytäkään, sillä pakkokeinojen oikeellisuuden jälkikäteinen arviointi on tehtävä pakkokeinon ryhdyttäessä tiedossa olevien seikkojen valossa.

Sen sijaan ongelmallisena pidän sitä, että kotietsintä on tehty poliisin mukaan sen selvittämiseksi, mikä osuus A:lla oli poliisin tutkimassa törkeässä huumausainerikoksessa, jossa epäiltynä oli se henkilö, johon A oli ollut yhteydessä kahden ekstaasitabletin hankkimiseksi. Näyttönä A:n osuudesta (joiden perusteella kotietsinnän edellytysten on katsottu täyttyneen) poliisilla oli saatujen selvitysten mukaan se, että kyseinen henkilö on ollut aiemmin töissä tässä samassa työpaikassa, johon kotietsintä tehtiin ja se, että A ja tämä henkilö olivat "tuttuja" entuudestaan.

Näyttää siis siltä, että poliisilla ei ollut tiedossaan mitään konkreettista, joka "sitoisi" A:n tähän törkeään huumausainerikokseen. Perusteet ovat olleet mielestäni varsin "ohuet"; vaikuttaa siltä, että tehty kotietsintä on ollut lähinnä tiedustelutyypinen ilman mitään konkreettisia rikosepäilyjä mistään "suuremmasta" kuin mainitusta kahden ekstaasitabletin hankkimisyhteydestä. En voi saada selvityksen perusteella yhtyä poliisin käsitykseen siitä, että A:ta oli todennäköisin syin epäiltävä muusta kuin siitä, mitä häntä koskevaan tutkintailmoitukseen on kirjattu. Pidän suoritettoa kotietsintää kritiikille alttiina.

Mitä tulee pakkokeinolain 5 luvun 1 §:n 1 momentin kotietsinnän tuloksellisuutta koskeviin edellytyksiin, poliisi on selvityksissään kertonut tehneensä kyseisen etsinnän takavarikoitavan huumausaineen löytämiseksi. Oikeuskirjallisuudessa on todettu, että kotietsinnän tuloksellisuudesta ei mainitun lainkohdan perusteella vaadita suurta todennäköisyyttä (Helminen-Lehtola-Virolainen: Esitutkinta ja pakkokeinot, 2002, s. 732). Mielestäni on sinänsä luonnollista, että poliisi on tehnyt asiassa kotietsinnän huumausaineen löytämiseksi ottaen huomioon sen, että poliisi epäili (vaikkakin edellä kritisoimillani perusteilla) A:ta muustakin kuin mainitun kahden ekstaasitabletin hankkimisyhteydestä. Tältä osin minulla ei ole aihetta toimenpiteisiin.

Suhteellisuusperiaate

Suhteellisuusperiaate sisältää mm. sen, että poliisin on pakkokeinoa harkitessaan arvioitava suunnitellun pakkokeinon käyttöä vastaan puhuvat seikat.

Kysymys on punninnasta, jossa on otettava huomioon toisaalta rikoksen selvittämisintressi ja toisaalta oikeusturvaintressi eli, pakkokeinon käytöstä pakkokeinon kohteelle tai muille aiheutuvat kielteiset seuraukset.

Rikoksesta epäillyn työpaikalle kohdistuvasta kotietsinnästä voidaan todeta, että pääsääntöisesti työhuoneeseen tehtävä kotietsintä loukkaa yksilön oikeusturvaa vähemmän kuin asuntoon tehtävä kotietsintä; asuntoon kohdistuvan kotietsinnän voidaan arvioida menevän työpaikalle tehtävää kotietsintää "syvemmälle" henkilön perustuslailla suojattuihin oikeuksiin, mm. yksityisyyteen. Toisaalta työpaikalle tehtävä kotietsintä tulee yleensä asuntoon tehtävää kotietsintää helpommin ulkopuolisen tietoon ja ulkopuolisten tietoon tulleella rikosepäilyllä voi olla henkilölle kielteisiä seurauksia. Erityisesti tämä korostuu tilanteissa, joissa epäily osoittautuu aiheettomaksi.

Selvityksen mukaan poliisi on pyrkinyt suorittamaan kotietsinnän lounasaikaan, jotta A:n työpisteessä ei olisi paikalla muita henkilöitä. Suhteellisuusperiaatteen ja poliisilain 2 §:n 2 momentin ns. "vähimmän haitan"-periaate huomioiden pidän tätä hyvänä.

Sen sijaan kotietsinnän suorittaminen sinänsä käsillä oleva selvitys huomioon ottaen ja sillä näytöllä, mikä A:n osalta poliisilla oli, antaa aiheen arvosteluun myös suhteellisuusperiaatteen näkökulmasta. Poliisilla on ollut varsin vahvana pidettävä selvitys A:n tarkoituksesta hankkia kaksi ekstaasitablettia. Tuon rikoksen selvittämiseksi tehty (vaikka rikoksen rangaistuksesta riippuvat muodolliset edellytykset asiassa täytyivätkin) kotietsintä oli mielestäni suhteellisuusperiaatteen näkökulmasta kysyminen. Rikoksen törkeys (tai paremminkin rikoksen "lievyys", mitä osoittaa mm. poliisin oikeaksi seuraamukseksi arvioima viisi päiväsakkoa) tai rikoksen selvittämisen tärkeys (asiakirjoista saatavan selvityksen mukaan A myönsi tapahtumienkulun) eivät käsitykseni mukaan vaatineet pakkokeinojen käyttöä.

Näyttö muusta rikoksesta oli taas siinä määrin heikko, että selvittämisintressin ja oikeusturvaintressin välinen punninta johtaa käsitykseni mukaan siihen, että kotietsintää tilanteessa ei voida pitää puolustettavana.

Lopputulos

Olen edellä arvostellut A:n työpaikalle tehtyä kotietsintää sekä kotietsinnän edellytysten että suhteellisuusperiaatteen näkökulmasta.

Toimenpidettä harkitessani olen ottanut huomioon, että pakkokeinolaissa eri pakkokeinojen edellytyksiksi säädetyt näyttökynnykset on laissa ilmaistu tavalla, joka jättää pakkokeinosta päättävälle virkamiehelle suhteellisen paljon harkintavaltaa. Myös tosiseikkojen näyttöarvon määrittelemisen tarkasti on hankalaa. Erityisesti sellaisten huumausainerikosten tutkinnassa, joihin sisältyy huumausaineiden välittämistä useille henkilöille, on käsitykseni mukaan varsin hankala rajata kotietsinnän kohteet ja määrittellä käsillä olevien todisteiden näyttöarvo kunkin epäillyn kohdalla.

Edellä kerrottu huomioiden pidän riittävänä, että kiinnitän vastaisen varalle rikoskomisario C:n huomiota edellä esittämäni käsitykseen kotietsinnän edellytyksistä ja suhteellisuusperiaatteen huomioon ottamisesta.

- - -

4 TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdassa 3.1 esittämäni käsityksen kotietsinnän edellytyksistä rikoskomisario C:n tietoon.

- - -

Tässä tarkoituksessa lähetän heille jäljennöksen tästä päätöksestäni.

- - -